ۆيرۋستىڭ تەگىن انىقتاۋدا امەريكا ٴوز باسىنا ۇيىرىلگەن قات ـ قابات كۇمان بۇلتىنان ايىققانى ٴجون

☐ حالىق گازەتىنىڭ تىلشىلەرى لي جۋي، شيە ياحۇڭ

ٴبىراز ۋاقىتتان بەرى امەريكانىڭ ساياسي الياقتارى ۆيرۋستىڭ تەگىن انىقتاۋ ماسەلەسىن جەلەۋ ەتىپ تولاسسىز ساياسي ويىن قويۋمەن اينالىسىپ، امەريكانىڭ ٴوزىندە بولعان باستاپقى كەزدەگى ناۋقاستار مەن بيولوگيالىق تاجىريبەحانا جونىندەگى قات ـ قابات كۇمانداردان قاشقالاقتاپ، ٴتىس جارماي ٴوتىر. قازىردىڭ ٴوزىندە كوپتەگەن دەرەكتەر جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋسىنىڭ 2019 ـ جىلدىڭ سوڭىنان بۇرىن امەريكانىڭ ٴبىرتالاي جەرىندە پايدا بولعاندىعىن كورسەتۋدە. كوپ ەلدىڭ اقپارات قۇرالدارى، ماماندارى قاتارلىلار ىركەس ـ تىركەس مىنالاردى ٴبىلدىردى: امەريكا اشىق ـ جاريا، جاۋاپكەرشىلىك ارقالاي بىلەتىن پەيىل كورسەتىپ، العاشقى كەزدەگى ناۋقاستاردىڭ ساندى مالىمەتىن جاريالاپ جانە تەكسەرىپ، حالىقارالىق قوعامنىڭ دەتريك فورتى جانە امەريكانىڭ شەتەلدەگى 200دەن استام بيولوگيالىق تاجىريبەحاناسىن ٴوزىلدى ـ كەسىلدى تەكسەرۋىنە رۇقسات ەتۋگە ٴتيىس.

”جۇقپالى تۇماۋ نەمەسە وكپە قابىنۋ ناۋقاسى دەپ اعات ەسەپتەلگەن، ناعىندا جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋسپەن جۇعىمدالعان زايىرى قانشا ادام بار؟“

2019 ـ جىلدىڭ سوڭعى جارتىسىنان بەرى امەريكاداعى كەيبىر الەۋمەتتىك دەنساۋلىق ساقتاۋ وقيعالارى قات ـ قابات كۇدىك ـ كۇمان تۋدىردى. امەريكانىڭ ٴبىرسىپىرا اقپارات قۇرالدارىنىڭ حابارلاۋىنشا، امەريكانىڭ ۋيسكونسين شتاتىندا 2019 ـ جىلى 7 ـ ايدا ”ەلەكتروندىق تەمەكى وكپە قابىنۋى“ كەڭ كولەمدە تۇتىلعان ٴارى ول ٴبىرتالاي شتاتقا شارپىعان، ناۋقاستاردىڭ وكپەسىن CT تەكسەرۋىنەن وتكىزگەندە ٴبىر ٴبولىم اۋماعى جەنتەك ٴتارىزدى بۋالدىر اق ٴتۇس كورسەتىپ، ”ۇلكەن اق وكپە“ كۇيى بايقالىپ، جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋ ىندەتىنىڭ بەلگىلەرىمەن وتە ۇقساس شىققان. انگليا راديو سەرىكتەستىگى 2019 ـ جىلى 9 ـ ايدا مۇنى ”امەريكاداعى ەلەكتروندىق تەمەكى وكپە قابىنۋ اۋرۋ تولقىنى“ دەپ اتاعان، ”ناۋقاس بەلگىلەرى جوتەلۋ، دەمىگۋ، قالجىراۋدى قامتيدى، ٴبىر ٴبولىم ادامداردا لوقسىعان نەمەسە ٴىشى وتكەن جايت كورىلگەن“.

2019 ـ جىلى 7 ـ ايدا ۆيرگينيا شتاتىندا بەلگىسىز سەبەپتەن بولعان تىنىس جولى جۇيەسى اۋرۋى بايقالعان، ماريلەند شتاتىنداعى دەتريك فورتى بيولوگيالىق تاجىريبەحاناسىنا جاقىن 2 قارتتار ۇيىنەن بەلگىسىز سەبەپتەن وكپە قابىنعان تىنىس جولى اۋرۋى شىققان. 2019 ـ جىلى 9 ـ ايدا ماريلەند شتاتى ”ەلەكتروندىق تەمەكى وكپە قابىنۋىنا“ شالدىققان ناۋقاستار سانىنىڭ ٴبىر ەسەگە كوبەيگەندىگىن مالىمدەگەن.

امەريكانىڭ اۋرۋدى تىزگىندەۋ جانە ونىڭ الدىن الۋ ورتالىعىنىڭ مالىمەتىندە 2019 ـ جىلى 7 ـ ايدان باستاپ، 2807 ادامنىڭ ”ەلەكتروندىق تەمەكى وكپە قابىنۋىنا“ شالدىعىپ، 68 ناۋقاستىڭ ولگەندىگى ايتىلعان. قىزۋى ورلەگەن، قۇرعاق جوتەلگەن، تىنىس الۋى قيىنداعان، تۇلا بويى دارمەنسىزدەنگەن، كۇڭگىرت اينەك ٴتارىزدى ”اق وكپە“ كەسكىنى شىققان — شيپاگەرلەردىڭ ناۋقاس جاعدايىن سۋرەتتەۋىنىڭ جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋ ىندەتىنىڭ بەلگىلەرىنەن پالەندەي ايىرماشىلىعى بولماعان، ونىڭ ۇستىنە اۋرۋدىڭ سەبەبى دە بەلگىسىز دەپ كورسەتىلگەن. ٴبىراق 2020 ـ جىلى 2 ـ ايدا جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋ ىندەتى تارالا باستاعان سوڭ، اۋرۋدى تىزگىندەۋ جانە ونىڭ الدىن الۋ ورتالىعى ”ەلەكتروندىق تەمەكى وكپە قابىنۋىنا“ قاتىستى ساندى مالىمەتتەردى ساناققا الۋدى توقتاتقان. امەريكا اقپارات قۇرالىنىڭ تاعى ٴبىر حابارىندا 2019 ـ جىلى 7 ـ ايدا ۆيرگينيا شتاتىنداعى ٴبىر قارتتار ۇيىندە جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋ ىندەتىنە توتەنشە ۇقساپ كەتەتىن ”تىنىس جولى جۇيەسى اۋرۋى قاۋىرت تارالعان“.

امەريكا سىمدى تەلەۆيزيا جاڭالىقتار سايتىنىڭ حابارىندا ”ەلەكتروندىق تەمەكى وكپە قابىنۋىنىڭ“ جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋ ىندەتىنەن بۇرىنعى ”امەريكانىڭ شەشۋشى الەۋمەتتىك دەنساۋلىق ساقتاۋ داعدارىسى“ ەكەندىگى ايتىلىپ، ”ونان سوڭ ٴبىز بۇل ٴىستى تالقىلاۋدى دوعاردىق“ دەلىنگەن. مەجەگە سۇيەنسەك، امەريكادا 2019 ـ جىلدىڭ قىس ماۋسىمىندا جۇقپالى تۇماۋمەن اۋىرعان، از دەگەندە، 32 ميلليون ناۋقاس بولعان. بيولوگيا سالاسىنداعى ايگىلى زەرتتەۋ قۇرىلىمى سكريپپس زەرتتەۋ ورنىنىڭ گەنەتيگى ەريك توپول 2020 ـ جىلى 4 ـ ايدا اقپارات قۇرالىنىڭ سۇحباتىن قابىلداعاندا: ”جۇقپالى تۇماۋ نەمەسە وكپە قابىنۋ ناۋقاسى دەپ اعات ەسەپتەلگەن، ناعىندا جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋسپەن جۇعىمدالعان زايىرى قانشا ادام بار؟“ دەپ كۇمان بىلدىرگەن.

”امەريكادا سيرەك كەزدەسەتىن بىتىراڭقى ناۋقاستار ٴتىپتى دە ەرتەرەك پايدا بولعان بولۋى ابدەن مۇمكىن“

امەريكاداعى ىندەتتىڭ العاشقى كەزىندەگى ناۋقاستارعا قاتىستى ساندى مالىمەتتەر جايلى كۇدىك ـ كۇماندار دا وتە كوپ. امەريكانىڭ رەسمي ساندى مالىمەتتەرىندە كورسەتىلۋىنشە، امەريكادا جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋىنا شالدىققان العاشقى ناۋقاس 2020 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ 21 ـ كۇنى، جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋىنان ولگەن العاشقى ناۋقاس 2020 ـ جىلى 2 ـ ايدىڭ 29 ـ كۇنى مالىمدەلگەن.

امەريكانىڭ «پالما قايراڭى پوچتا گازەتى» مەن «مايامي اۋانگارد گازەتىنىڭ» جۋىقتا پاش ەتۋىنشە، فلوريدا شتاتىنىڭ دەنساۋلىق ساقتاۋ ٴبولىمىنىڭ سايتىندا كەزىندە سول جەردە 2020 ـ جىلى 1 ـ ايدا جانە 2 ـ ايدا جاڭا تيپتى ايداشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋ ىندەتىنىڭ بەلگىلەرى بايقالعان نەمەسە جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس تەكسەرۋ ناتيجەسى بولىمدى بولعان 171 ناۋقاستىڭ ساندى مالىمەتتەرى كورسەتىلگەنىمەن، بۇل ساندى مالىمەت 2020 ـ جىلى 5 ـ ايدىڭ 4 ـ كۇنى كەشتە سايتتان وشىرىلگەن، كەيىن اتالعان شتاتتىڭ دەنساۋلىق ساقتاۋ ٴبولىمى ساندى مالىمەتتەردى ٴوشىرۋ ناۋقاس ٴنومىرىنىڭ ٴۇزىلىپ قالۋىنا اپارىپ سوعاتىندىعىن بايقاپ، قاتىستى ساندى مالىمەتتەردى قايتا قالپىنا كەلتىرۋگە ٴماجبۇر بولعان.

امەريكا اۋرۋدى تىزگىندەۋ جانە ونىڭ الدىن الۋ ورتالىعىنىڭ زەرتتەۋشى قىزمەتكەرلەرى 2020 ـ جىلى 11 ـ ايدا امەريكانىڭ «كلينيكالىق جۇقپالى اۋرۋلار» اتتى جۋرنالىنداعى مالىمەتىندە وزدەرىنىڭ امەريكا قىزىل كرەست قوعامى 2019 ـ جىلى 12 ـ ايدىڭ 13 ـ كۇنىنەن 2020 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ 17 ـ كۇنىنە دەيىنگى جيناعان 7389 قان ۇلگىسىن تەكسەرىپ، ناتيجەدە 106سىندا جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس انتيدەنەسى بار ەكەندىگىن بايقاعاندىعىن ايتقان. امەريكا اۋرۋدى تىزگىندەۋ جانە ونىڭ الدىن الۋ ورتالىعى تىنىس جولى ۆيرۋسى يممۋنيتەت عىلىمي ٴۇجىمىنىڭ باس زەرتتەۋشىسى ناتالي سورنبروگ وسى زەرتتەۋلەردىڭ ەڭ سوڭىندا بىردەي ”امەريكادا سيرەك كەزدەسەتىن بىتىراڭقى ناۋقاستار ٴتىپتى دە ەرتەرەك پايدا بولعان بولۋى ابدەن مۇمكىن“ دەگەن پىكىرگە كەلگەندىگىن ٴبىلدىردى.

امەريكا «ۋولل ستريت گازەتىنىڭ» حابارىندا بىلاي دەلىنگەن: قان ۇلگىسىندە كورسەتىلۋىنشە، امەريكانىڭ 5 شتاتىندا جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋ ىندەتىنىڭ پايدا بولۋ ۋاقىتى ادامداردىڭ وسىدان بۇرىن بىلگەنىنەن الدەقايدا ەرتە بولعان، بىرەۋلەر 2019 ـ جىلى 12 ـ ايدا ـ اق وسى ۆيرۋسپەن جۇعىمدالعان. كەيبىر اقپارات قۇرالدارىنىڭ حابارىندا بىلاي دەلىنگەن: وسى تەكسەرۋ ناتيجەسى شىققاننان كەيىن، امەريكا ۇكىمەتىنىڭ جوعارى دارەجەلى ٴمانساپتىلارى ”جۇڭگوعا قاراتىلعان ۆيرۋستىڭ تەگىن انىقتاۋ قىزمەتىنە كەدەرگىلىك جاسادى، امەريكانىڭ مەملەكەت حاۋىپسىزدىگىنە ٴتيىمسىز“ دەگەن سىلتاۋمەن وسى تەگىن انىقتاۋ تەكسەرۋىن توقتاتىپ، 2020 ـ جىلى 1 ـ ايدىڭ 2 ـ كۇنىنەن بۇرىنعى قان ۇلگىسىن پەشەتتەپ، قايتا تەكسەرتپەيدى.

”حالىقارالىق قوعام، ٴسوز جوق، شىندىقتى كوز جەتكىزۋى كەرەك“

بىرنەشە كۇننەن بەرى كوپ ەلدىڭ ماماندارى مەن اقپارات قۇرالدارى ىركەس ـ تىركەس ٴۇن قاتىپ، امەريكاعا، دەتريك فوردى بيولوگيالىق تاجىريبەحاناسىنا تەگىن انىقتاۋ تەكسەرۋىن جۇرگىزۋدى قولدادى. بۇل تاجىريبەحانا امەريكا قۇرلىق ارمياسى جۇقپالى اۋرۋلار مەديتسينالىق زەرتتەۋ ورنىنىڭ ٴبىر پۋنكتى ەدى، 2019 ـ جىلى 7 ـ ايدا اياق استىنان جابىلعان. مالىمەتتە كورسەتىلۋىنشە، وسى وزگەشە تاجىريبەحانادا ەبولا، شەشەك، سارس، مەرس جانە جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس سياقتى ٴتۇرلى ـ ٴتۇستى جان العىش ۆيرۋستار ساقتالعان.

فيليپپين — بريكس ەلدەرى ستراتەگيالىق زەرتتەۋ ورنى سياقتى كوپ قۇرىلىم جۋىقتا ينتەرنەت جەلىسى تالقى مىنبەرى جانە «ناسىلشىلدىك ۆيرۋستىڭ جارامدى ۆاكسيناسى جوق» اتتى جاڭا كىتاپتى تاراتۋ سالتىن بىرلەسىپ وتكىزدى. كوپتەگەن وقىمىستىلار جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋستىڭ تەگىن انىقتاۋ ماسەلەسى جونىندە ينتەرنەتتە بىرلەسىپ ٴۇتىنىش جاريالاپ، حالىقارالىق قوعامدى تەكسەرۋ كولەمىن كەڭەيتۋگە، اسىرەسە، امەريكا ارمياسى دەتريك فوردى بيولوگيالىق تاجىريبەحاناسىن تەكسەرۋگە ۇندەدى. قازىر ينتەرنەتتە ۇتىنىشكە قول قويۋ ٴالى ورىستەتىلىپ، ٴار سالانىڭ كەڭىنەن نازارىن اۋداردى.

ٴۇتىنىشتى ورتاعا قويۋشىلاردىڭ ٴبىرى، بۇرىن فيليپپيننىڭ امەريكادا تۇراتىن باس ەلشىلىگىنىڭ اقپارات ٴمانساپتىسى پاگليناۋان «ناسىلشىلدىك ۆيرۋستىڭ جارامدى ۆاكسيناسى جوق» دەگەن جاڭا كىتابىن جاريالادى. پاگليناۋان مىنالاردى ٴبىلدىردى: ٴار ەل ىندەتكە قاتىستى تالقى تاقىرىپتارىنا عىلىمي پوزيتسيا ۇستانۋى، كەرىسىنشە ساياسي جاقتان كىلىكپەۋى كەرەك. ٴۇتىنىشتى ورتاعا قويۋشىلاردىڭ تاعى ٴبىرى، فيليپپيننىڭ ارنايى ستون جازۋشىسى لاۋرال مىنانى ٴبىلدىردى: دۇنيە جۇزىلىك دەنساۋلىق ساقتاۋ ۇيىمى باستاعان جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋستىڭ تەگىن انىقتاۋدا تەكسەرۋ كولەمىن كەڭەيتۋ، دەتريك فوردى بيولوگيالىق تاجىريبەحاناسىن قامتۋ كەرەك. جينالىسقا قاتىناسقان كوپتەگەن ادام امەريكانىڭ دەتريك فوردى بيولوگيالىق تاجىريبەحاناسىنا تەكسەرۋ جۇرگىزۋدى اشىق ۇستاپ، دۇنيە ٴجۇزىنىڭ ۆيرۋستىڭ تەگىن انىقتاۋ شىندىعىنا دەگەن كۇشتى تالابىنا جاۋاپ بەرۋى ٴتيىس ەكەندىگىن ٴبىلدىردى.

قيمىلدى ۇيىمداستىرعان ينتەرنەتتەگى ٴۇتىنىشتە مىنالار ٴبىلدىرىلدى: دەتريك فوردى بيولوگيالىق تاجىريبەحاناسى كۇنى بۇگىنگە دەيىن دۇنيە جۇزىلىك دەنساۋلىق ساقتاۋ ۇيىمى ماماندارى ەلەۋسىز قاراي المايتىن جۇمباق بولىپ ٴوتىر، كوپتەگەن ٴىز ـ بەلگىلەر وسى تاجىريبەحانانىڭ ”ەرەكشە قاتەرلى“ ەكەندىگىن كورسەتەدى. فيليپپيندىك توراپتاستار پىكىرلەرىندە بىلاي دەستى: ”امەريكانىڭ پالەنى ۋحان تاجىريبەحاناسىنا اۋدارۋى ادامداردىڭ دەتريك فوردقا قاراتقان نازارىن ٴبولۋ ٴۇشىن“، ”امەريكانىڭ ٴتاسىل تالعاماي، دۇنيە جۇزىلىك دەنساۋلىق ساقتاۋ ۇيىمىنىڭ تەكسەرۋىن تويتارۋى اناعۇرلىم كوپ سۇرقيا قۇپيالىقتارىنىڭ اشكەرەلەنۋىنەن قورىققانى“، ”حالىقارالىق قوعام، ٴسوز جوق، شىندىقتى كوز جەتكىزۋى كەرەك“.

وڭتۇستىك افريكا دەموكراتيالىق ـ دەربەستىك پارتياسىنىڭ ٴتوراعاسى، كەيپتاۋن قالاسىنىڭ پارلامەنت مۇشەسى ٴانۋار ادامس جۋىقتا جەرگىلىكتى نەگىزگى اقپارات قۇرالى «جۇلدىز گازەتى» قاتارلىلاردا شولۋ ماقالاسىن جاريالاپ، امەريكاداعى ٴبىر ٴبولىم ادامداردىڭ جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋستىڭ تەگىن انىقتاۋدى ساياسيلاندىرعاندىعىن سىنادى ٴارى دۇنيە جۇزىلىك دەنساۋلىق ساقتاۋ ۇيىمى امەريكانىڭ دەتريك فوردى بيولوگيالىق تاجىريبەحاناسىنا تەگىن انىقتاۋ تەكسەرۋىن جۇرگىزۋدى ۋيلاستىرۋى كەرەك دەپ قارادى.

رەسەي «ەڭبەك گازەتىنىڭ» شولۋشىسى ميحايل مولوتسوۆ جۋىقتا رەسەي ەركىن اقپارات قۇرالى سايتىندا ماقالا جاريالاپ، بىلاي دەپ اتاپ كورسەتتى: امەريكانىڭ كەيبىر ۆيرۋس عىلىمي وقىمىستىلارى مەن ٴمانساپتىلارى جۇڭگودا ىندەت تۇتانۋدان بۇرىن امەريكادا جاڭا تيپتى ايدارشا ۆيرۋس وكپە قابىنۋىنان ولگەن ناۋقاستار بولعاندىعىن كوپ رەت مويىنداعان، الايدا بۇل جاعداي تولىق نازارعا الىنباعان. دۇنيە جۇزىلىك دەنساۋلىق ساقتاۋ ۇيىمىنىڭ ماماندار گرۋپپاسى امەريكا ارمياسى دەتريك فوردىنا جانە امەريكا جاقتىڭ دۇنيە جۇزىنە تارالعان بيولوگيالىق تاجىريبەحانالارىنا بارىپ تەكسەرۋ ورىستەتۋى ٴتيىس.

(8 ـ ايدىڭ 16 ـ كۇنگى «حالىق گازەتىندە» باسىلعان)

(باسى 1 ـ بەتتە)

سالىق جيۋ ۇلكەن ساندى مالىمەتىن قوزعاۋشى كۇش ەتكەن جوعارى شوعىرلاندىرۋ رولىنا يە، حاۋىپسىزدىگى جوعارى، قولدانۋ ونىمدىلىگى جوعارى زەردەلى سالىق ىستەرىن كۇش سالا قۇرىپ، زاڭدى دالمە ـ ٴدال اتقارۋدى، دالمە ـ ٴدال قىزمەت وتەۋدى، دالمە ـ ٴدال باقىلاۋدى، شىن ىقىلاسمەن بىرگە جونگە سالۋدى ىشكەرلەي ىلگەرىلەتىپ، بازار تۇلعالارىنىڭ ومىرشەڭدىگىن جەتىلدىرۋگە جانە قاۋلاتۋعا دەم بەرەدى ەكەن.

ەكونوميكانىڭ جوعارى ساپالى دامۋىنا جانە جونگە سالۋدى وسىزاماندانىرۋعا اناعۇرلىم ويداعىداي قىزمەت وتەۋ ٴۇشىن، بيىل 7 ـ ايدا اۆتونوميالى رايوندىق پارتكوم كەڭسەسى، اۆتونوميالى رايوندىق حالىق ۇكىمەتى كەڭسەسى «اۆتونوميالى رايوننىڭ سالىق جيناۋدى باسقارۋ رەفورماسىن ىشكەرلەي تەرەڭدەتۋ جونىندەگى اتقارۋ پىكىرىن» (تومەندە قىسقارتىلىپ «اتقارۋ پىكىرى» دەلىنەدى) باسىپ تاراتتى. «اتقارۋ پىكىرى» سالىقتى، اقىنى زاڭ بويىنشا، ەرەجە بويىنشا جيناۋدى ىلگەرىلەتۋ، سالىق ىستەرى بويىنشا زاڭ اتقارۋ ٴتۇزىمى مەحانيزمىن كەمەلدەندىرۋ، سالىقتا، اقىعا ساپالى، جوعارى ٴونىمدى، زەردەلى قىزمەت وتەۋ، سالىق باقىلاۋ ـ باسقارۋدى دالمە ـ ٴدال اتقارۋ، سالىق جيۋدى بىرگە جونگە سالۋ ارناسىن كەڭەيتۋ، تەرەڭدەتۋ، سالىق ىستەرىن ۇيىمدىق جاقتان قامتاماسىز ەتۋدى كۇشەيتۋ سىندى 6 جاقتى ارقاۋ ەتە وتىرىپ، 23 تۇردەگى ناقتى رەفورما مىندەتى مەن سايكەستى شارانى شىعاردى.

سالىق جيناۋدى باسقارۋدى سيفرلاندىرىپ دارەجەسىن جوعارىلاتۋدى جانە زەردەلەندىرۋدى جاڭالاۋدى ىلگەرىلەتۋ جاعىندا ۇلكەن ساندى مالىمەت، بۇلتتىق ەسەپتەۋ، جاساندى زەردە، جىلجىمالى ينتەرنەت سياقتى وسى زامانعى ينفورماتسيا تەحنيكاسىنان تولىق پايدالانىپ، زەردەلى سالىق ىستەرى قۇرىلىسىن جەدەل ىلگەرىلەتىپ، تالوندى ەلەكتروندانىدىرۋ رەفورماسىن ورنىقتى جۇرگىزىپ، سالىق جيۋ ۇلكەن ساندى مالىمەتىنەن ورتاقتاسىپ پايدالانۋدى تەرەڭدەتەدى.

سالىق ىستەرى بويىنشا زاڭ اتقارۋ ٴتۇزىمى مەحانيزمىن كەمەلدەندىرۋ جاعىندا بۇكىل رايوننىڭ سالىق ىستەرى جۇيەسى سالىق ىستەرى بويىنشا زاڭ اتقارۋ ارەكەتىن قاتاڭ ارناعا ٴتۇسىرىپ، سالىق ىستەرى اكىمشىلىك جازا كەسۋدىڭ نەگىزگى ولشەمىن جانە زاڭ اتقارۋداعى جاريا ٴتۇزىمدى، زاڭ اتقارۋ تۇتاس بارىسىن ەستەلىككە الۋ ٴتۇزىمىن، زاڭ اتقارۋعا قاتىستى كەلەلى ۇيعارىمدى زاڭ ـ ٴتۇزىم بويىنشا تەكسەرۋ ٴتۇزىمىن ونان ارى اقاۋسىزداندىرادى. 2022 ـ جىلى جاپپاي قامتىلعان، تۇتاس بارىستا ساقتالىپ، تىزگىندەلەتىن، بارلىق قىزمەتكەر جاۋاپتى بولاتىن سالىق ىستەرى بويىنشا زاڭ اتقارۋ حاۋىپ ـ قاتەرىن ينفورماتسيالاندىرا ىشكى جاقتان مەڭگەرۋ، باقىلاۋ ـ باسقارۋ جۇيەسىن نەگىزىنەن ورناتىپ، 2023 ـ جىلى سالىق ىستەرى بويىنشا زاڭ اتقارۋ ساپاسىن زەردەلى مەڭگەرۋ جۇيەسىن نەگىزىنەن ورناتادى.

سالىقتا، اقىعا ساپالى، جوعارى ٴونىمدى، زەردەلى قىزمەت وتەۋ جاعىندا اۆتونوميالى رايوندىق سالىق ىستەرى مەكەمەسى سالىق، اقى تيىمدىلىك ساياساتىن ٴبىتىرۋ ٴتارتىبى مەن راسىمياتىن ونان ارى نىقتاپ، شينجياڭ ەلەكتروندى سالىق ىستەرى مەكەمەسى سياقتى زەردەلى سالىق ىستەرىنەن پايدالانۋ ەكولوگياسىن جەدەل كەمەلدەندىرىپ، بلوكچەين تەحنيكاسىنىڭ قوعامدىق قامسىزداندىرۋ اقىسىن جيناۋ، قورا ـ جاي ساۋداسى جانە جىلجىمايتىن مۇلىكتى تىزىمگە تىركەۋ، ت. ب جاعىنداعى قولدانىلۋىن ىلگەرىلەتەدى.

سالىق ىستەرىن باقىلاۋ ـ باسقارۋدى دالمە ـ ٴدال اتقارۋ جانە سالىق جيۋدى بىرگە جونگە سالۋ ارناسىن كەڭەيتۋ جاعىندا ”قوس كەزدەيسوق، ٴبىر جاريا“ باقىلاۋ ـ باسقارۋ مەن ”ينتەرنەت + باقىلاۋ ـ باسقارۋدى“ نەگىزگى شارا، ٴتۇيىندى باقىلاۋ ـ باسقارۋدى تولىقتاما، ”سەنىمدىلىك + حاۋىپ ـ قاتەر“ باقىلاۋ ـ باسقارۋدى نەگىز ەتكەن سالىق ىستەرىن باقىلاۋ ـ باسقارۋ جاڭا جۇيەسىن ورناتۋدى ىلگەرىلەتىپ، سەنىمدىلىگى جوعارى، حاۋىپ ـ قاتەرى تومەن بازار تۇلعالارىن ٴىس بولماسا مازالاماي، سەنىمدىلىگى تومەن، حاۋىپ ـ قاتەرى جوعارى بازار تۇلعالارىن تۇرگە ٴبولىپ تۇتەپ بەرىپ، ٴادىل، تۇراقتى سالىق جيۋ ورتاسىن ونان ارى قالىپتاستىرادى.

(باسى 1 ـ بەتتە)

بيىل تارىم وزەنىنىڭ وڭتۇستىگىندەگى تارىم مۇنايى الابى فۋمان وڭىرىنەن جەڭىس حابارى ٴجيى ـ ٴجيى جەتتى. 6 ـ ايدىڭ ورتا شەنىندە جۇڭگو مۇناي ـ تابيعي گاز جارنا شەكتى سەرىكتەستىگىنىڭ تارىم مۇنايى الابى بولىمشە سەرىكتەستىگى فۋمان وڭىرىنەن ٴبىر ميلليارد توننالىق ەرەكشە تەرەڭ ٴىرى مۇنايى، گاز قورى بايقالعانىن جاريالادى.

”فۋمان ٴوڭىرى جاڭا قۇدىق قازۋدى ىلگەرىلەتۋدە، 7 ـ ايدىڭ 26 ـ كۇنىنە دەيىن 20 مۇناي قۇدىعىن سىناق ەتۋدى كەزەڭدىك سيپاتتى ورىندادى، مۇنىڭ ىشىندە كۇنىنە 100 تەكشەمەتردەن جوعارى شيكى مۇناي وندىرەتىن قۇدىق 18گە جەتىپ، مول ٴونىم الۋ مولشەرى %90كە جەتتى“، ـ دەدى جۇڭگو مۇناي ـ تابيعي گاز جارنا شەكتى سەرىكتەستىگى تارىم مۇنايى الابى بولىمشە سەرىكتەستىگى پارتيا قىزمەتى كوميتەتىنىڭ شۋجيى، باس ديرەكتور ياڭ شۋەۋىن.

تارىم ويپاتى مۇنايى، گاز بارلاۋ، اشۋ تەبىنىن كۇشەيتۋ «شينجياڭ ۇيعۇر اۆتونوميالى رايونىنىڭ حالىق شارۋاشىلىعى مەن قوعامدىق دامۋدىڭ 14 ـ بەسجىلدىق جوباسى جانە 2035 ـ جىلعا دەيىنگى بولاشاقتىق نىسانا باعدارلاماسىنا» ەنگىزىلدى، مۇنان ٴتىس، جوڭعار، تۇرپان ـ قۇمىل سىندى 2 ۇلكەن ويپاتتاعى مۇناي، گازدى بارلاۋ، اشۋدى كۇشەيتۋ دە وسىعان ەنگىزىلدى.

بيىل جۇڭگو مۇناي ـ تابيعي گاز جارنا شەكتى سەرىكتەستىگىنىڭ شينجياڭ مۇنايى الابى بولىمشە سەرىكتەستىگى جوڭعار ويپاتى ٴتۇيىندى بايقاۋ ٴوڭىرى بارلاۋ، اشۋ قۇرىلىسى جۇمىس باسىندا قولباسشىلىق ەتۋ ورنىن قۇرىپ، 15 ورىننىڭ كۇشىن تۇپتاپ مۇناي، گاز بارلاۋدى ىلگەرىلەتتى.

ماحۋ مۇنايى الابى ”13 ـ بەسجىلدىق“ مەزگىلىندە بايقالعان ٴبىر ميلليارد توننالىق مالتا تاس جىنىستى مۇناي الابى. بيىل ماحۋ مۇنايى الابى 2 ميلليون 730 مىڭ توننا مۇناي ٴوندىرۋدى جوسپارلاپ وتىر، 7 ـ ايدىڭ 30 ـ كۇنىنە دەيىن كۇندىك شيكى مۇناي ٴوندىرۋ دەڭگەيى 6993 تونناعا جەتتى، جىل سوڭىندا جىلدىق ٴونىم مولشەرى 3 ميلليون توننا شيكى مۇناي ٴوندىرۋ قابىلەتىن ازىرلەيدى دەپ مەجەلەۋدە.

”جوبا بويىنشا ماحۋ مۇنايى الابىنىڭ 2025 ـ جىلى شيكى مۇناي جىلدىق ٴونىم مولشەرى 5 ميلليون تونناعا جەتەدى ٴارى 6 جىل ورنىقتى ٴوندىرىپ، شينجياڭنىڭ 50 ميلليون توننا ەكۆيۆالەنتتى مۇناي، گاز ٴوندىرۋىنە دەم بەرەدى.’14 ـ بەسجىلدىق‘ مەزگىلىندە ٴبىز 20 ميلليون توننالىق وسىزاماندانعان مۇناي الابى قۇرىلىسىن جاپپاي ىسكە قوسامىز“، ـ دەدى جۇڭگو مۇناي ـ تابيعي گاز جارنا شەكتى سەرىكتەستىگى شينجياڭ مۇنايى الابى بولىمشە سەرىكتەستىگىنىڭ اتقارۋشى القاسى، پارتكوم شۋجيى حو جين.

كاسىپ سالاسىنىڭ دارەجەسىن ٴوسىرۋدى جەدەلدەتتى

بيىل الدىڭعى جارتى جىلدا شينجياڭ مۇنايى، مۇناي حيميا ٴداستۇرلى كاسىپ سالاسى تيىن جاڭالاپ، دارەجەسىن ٴوسىرۋ قادامىن جەدەلدەتتى. تارىم ەتاندى قايتا جيناۋ ينجەنەرياسى، مايتاۋ مۇنايى حيمياسى 800 مىڭ توننالىق ەتاننان ەتيلەن جاساۋ، جۇڭتاي حيمياسى مۇنايى، كومىردى بىرگە ايىرۋ سياقتى ٴبىر توپ ٴتۇيىندى نىسانداردى جىلدام ىلگەرىلەتتى.

كورلا شاڭكۋ جوعارى، جاڭا تەحنيكا كاسىپ سالاسىن اشۋ رايونىنىڭ مۇنايى، مۇناي حيميا كاسىپ سالاسى باقشاسى ەنگىزگەن 10 حيميا ونەركاسىبى نىسانى كەزەكتە قاۋىرت قۇرىلىس جۇرگىزۋدە. ”قازىر جۇڭتاي مۇناي حيميا PTA نىسانى وندىرىسكە قوسىلدى، مايتاۋ مۇنايى حيمياسى 800 مىڭ توننا ەتاننان ەتيلەن جاساۋ نىسانى دا سوڭعى جۇمىس كەزەڭىنە ٴوتتى. ەنگىزىلگەن نىساندار تۇگەلدەي سالىنىپ بولعان سوڭ، باقشا رايونى وندىرگەن حيميا ونەركاسىبى ونىمدەرى 100 تۇردەن اسادى“، ـ دەدى كورلا شاڭكۋ جوعارى، جاڭا تەحنيكا كاسىپ سالاسىن اشۋ رايونى مۇنايى، مۇناي حيميا كاسىپ سالاسى باقشاسى پارتيا قىزمەتى كوميتەتىنىڭ شۋجيى شيان جي.

كەزەكتە رايونىمىزدىڭ مۇنايى جانە حيميا ونەركاسىبىندە كولەمنەن جوعارى 454 كاسىپورىن بار. بيىل الدىڭعى جارتى جىلدا حيميا ونەركاسىبى كاسىپ سالاسىنىڭ ونەركاسىپتە ارتقان قۇنى سايكەس مەزگىلدەگىدەن %17 ارتتى.

”رايونىمىز حيميا ونەركاسىبى كاسىپ سالاسىن زور كۇشپەن دامىتىپ، تىزبەكتى ۇزارتۋ، تىزبەكتى تولىقتاۋ، تىزبەكتى ورناتۋ، تىزبەكتى كۇشەيتۋدى نەگىزگى قامال الۋ باعىتى ەتىپ، 100 ميللياردتىق كاسىپ سالاسى شوعىرىن قالىپتاستىرۋدى ىلگەرىلەتىپ، كاسىپ سالاسىنىڭ تيىن جاڭالاپ، دارەجەسىن ٴوسىرۋدى جەبەپ، كاسىپ سالاسى نەگىزىنىڭ جوعارى دەڭگەيگە جەتۋىن، كاسىپ سالاسى تىزبەگىنىڭ وسىزاماندانۋىن جۇزەگە اسىرادى“، ـ دەدى اۆتونوميالى رايوندىق ونەركاسىپ جانە ينفورماتسيالاندىرۋ مەڭگەرمەسى مۇنايى، مۇناي حيميا جانە مۇناي ٴوڭىرى قىزمەت باسقارماسىنىڭ ورىنباسار باستىعى جوۋ جيڭحۋڭ.

جاسىل ينالمالى دامىدى

رايونىمىز مۇنايى حيميا ونەركاسىبى كاسىپ سالاسى شوعىرىن تولىقتاۋمەن بىرگە، جاسىل دامۋ تاراۋىن بەلسەنە جازدى.

كاسىپورىنداردىڭ جاسىل، اقاۋسىز دامۋىن جەبەۋ ٴۇشىن، اۆتونوميالى رايوندىق ونەركاسىپ جانە ينفورماتسيالاندىرۋ مەڭگەرمەسى مۇناي حيميا ونەركاسىپ باقشا رايونى جوباسىن جاساپ، بەكىتەدى، باقشا رايونىنا ٴبىر تۇتاس باسقارۋ جۇرگىزىپ، بارلىق مۇنايى ايىرۋ كاسىپورىندارى، ٴسوز جوق، حيميا ونەركاسىپ باقشا رايونىنا كىرۋى كەرەك، ورتانى قورعاۋدا، ٴسوز جوق، مەملەكەتتىڭ تالابىنا جەتۋى كەرەك.

ەنەرگيانى ۇنەمدەپ، ىعىستىرۋدى ازايتۋدى ىلگەرىلەتۋ ٴۇشىن، مۇناي ايىرۋ كاسىپورىندارى وزدەرىنە قىسىمدى ۇزدىكسىز ارتتىردى. جۇڭگو مۇناي ـ تابيعي گاز جارنا شەكتى سەرىكتەستىگىنىڭ ٴۇرىمجى مۇناي حيميا بولىمشە سەرىكتەستىگى جاڭا تەحنولوگيا ارقىلى ونەركاسىپ لاس سۋىن ورتاشا تازا سۋعا اينالدىرىپ ٴبىر جاقتى ەتكەنىنەن كەيىن، سۋ ساپاسى اناعۇرلىم جوعارىلادى، بيىل سەرىكتەستىك ورتاشا تازا سۋمەن اسەمدىك بالىق باعۋدى ٴساتتى سىناق ەتتى.

كومىر قىشقىل گازىن شىعارۋدى ازايتۋ ٴۇشىن، بىلتىر جۇڭگو مۇناي حيميا تاحى مۇناي ايىرۋ شەكتى جاۋاپكەرشىلىك سەرىكتەستىگى كومىر قىشقىل گازىن جيناپ قايتا پايدالانۋ قۇرىلعىسىن سەپتەپ، مۇناي ايىرۋ بارىسىندا شىعارعان كومىر قىشقىل گازىن قايتا جيناپ، مۇناي قۇدىعىنا قۋىپ، شيكى مۇنايدى اشۋعا دەم بەرىپ، ٴونىمدى ارتتىرۋ رولىن اتقاردى. بيىل 5 ـ ايدىڭ 8 ـ كۇنى وسى قۇرىلعىنىڭ ىسكە قوسىلعانىنا ٴبىر جىل تولىپ، جالپى كومىر قىشقىل گازىن شىعارۋدى 23 مىڭ 600 توننا ازايتتى.

الدىڭعى جارتى جىلدا تاحى مۇناي ايىرۋ حيميا سەرىكتەستىگى جالپى 2 ميلليون 250 مىڭ 700 توننا شيكى مۇناي مانەرلەدى، سىرتقا شىعارىلعان لاس سۋدى قايتا پايدالانۋ مولشەرى جىل باسىنداعى %37تەن %45.83كە جوعارىلاپ، ٴبىر توننا مۇنايدىڭ لاس سۋ شىعارۋى 0.2 توننادان 0.13 تونناعا ازايدى. كەزەكتە اتالعان سەرىكتەستىك مەملەكەت دارەجەلى جاسىل زاۋىت قۇرىلىسىن ىلگەرىلەتۋ ۇستىندە، كومىر قىشقىل گازىنىڭ شىعارىلۋىن ەڭ جوعارى مانىنەن اسىرماۋ، كومىرتەگىن بەيتاراپتاندىرۋ ارەكەت جوباسىن جاساپ، جاسىل دامۋ ۇستانىمىن اماليااتتا ىشكەرلەي ايگىلەيدى.